

Niet je kleren scheuren, maar je hart

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

1^e schriftlezing: Joël 2, 12-17

2^e schriftlezing: 1 Petrus 1,22 - 2,10

3^e schriftlezing: Lucas 20, 9-19

Inleiding

In deze tijd van Veertigdagen lezen wij (naast de lezingen uit het evangelie volgens het oecumenisch leesrooster) de profeet Joël. Mij is geen rooster bekend dat deze profeet op de wijze waarop wij dat doen t/m Pasen helemaal integraal volgt. Het is geen gemakkelijk te begrijpen boek. Van de historische achtergrond is ons weinig bekend. Maar het is een profeet die oproept tot vasten en bezinning. Op enkele plaatsen biedt hij een prachtig visioen van het leven in de schepping zoals God dit bedoelt,

Profeten zijn vrije stemmen. Zij staan vaak doorgaans tegenover de vorst, de gevestigde orde en de tempel. Op vele plaatsen in de bijbel zijn het charismatisch bevlogen profeten die offerpraktijken en vrome rituelen aanklagen. Zij doen dit omdat zij vaststellen dat de mensen er met hun hart niet bij betrokken zijn. Een dergelijke uiterlijk godsdienstig vertoon heeft weinig waarde, zo stellen zij. Integendeel, de hypocrisie ligt op de loer.

Thema: Niet je kleren scheuren, maar je hart

Gemeente van Jezus Christus, opnieuw wordt er op de ramshoorn geblazen. Maar nu is het geen alarm op de Sion vanwege een aanstormend leger of de ramp van een gruwelijke sprinkhanenplaag (zoals eerder in het boek), waardoor het hele land wordt kaalgevreten en er zelfs geen graan meer is om te offeren aan God.¹ Nu klinkt de hoorn als een oproep tot vasten en boetedoening voor God. Je zou kunnen zeggen dat de liturgie is gekomen in plaats van een gewapende verdediging, zinloos tegen sprinkhanen. Zo wordt met het geluid van de liturgie antwoord gegeven op het geluid van de vernietiging. Dat is meer dan zomaar een constatering. De profeet Joël roept op tot vasten en boete, maar niet als uiterlijk vertoon. Het gaat om het hart!

Wat God betreft gaat het altijd alleen maar om je hart. Natuurlijk zijn er de uiterlijke vormen. We doen er ook goed aan daar niet op neer te kijken. Mensen hebben herkenbare vormen nodig, vaste momenten van ontmoeting. Het is goed dat er een ritme zit in onze jaren. Religie geeft structuur, zo u wilt een 'architectuur' aan de tijd.² Onze levens hebben daar behoefte aan. Zowel in cyclisch opzicht, waar het gaat om onze jaren, weken en dagen, als lineair, omdat we

worden geboren, opgroeien, ons ontwikkelen, ouder worden en tenslotte sterven, een levenslijn waarin we hoopvol doelen stellen en dankbaar mogen terugkijken. Tegelijkertijd zal het altijd gaan om spankracht, omdat het leven klappen uitdeelt die opgevangen zullen moeten worden en dat valt niet mee. Waar gehoopt wordt en geloofd, waar liefde is, daar is ook teleurstelling. Dat kan niet anders en daar is ook verdriet. Tenslotte is de dood nooit ver weg.

In dat alles zal het steeds weer gaan om de persoonlijke betrokkenheid van mensen. Waarom zijn de wijnbouwers zo onverschillig wanneer de heer van de wijngaard laat vragen naar de oogst? Hoe komt het dat zij als pachters hun dagelijkse inspanningen niet meer in verband kunnen brengen met de eigenaar, dat wil zeggen degene die heeft mogelijk gemaakt dat zijn hun dagelijks werk zinvol kunnen verrichten?³ Hoe komt het dat mensen vandaag vaak voor zichzelf zijn gaan leven en niet meer in staat zijn te verstaan dat hun leven zich afspeelt in ruimte en in tijd te midden van een schepping die één geheel is, zodat hun vreugde doorvertaald in dankbaarheid in God een adressant heeft die met anderen wordt gedeeld? Is het misschien omdat kerken het vroeger te letterlijk hebben gebracht? Heeft de moderne mens daarom geen vertrouwen meer in de religie omdat men meent dat wetenschap de essentie van geloofswaarheden heeft ondergraven? Als God niet ergens concreet aangewezen kan worden en proefondervindelijk vastgesteld dan bestaat hij daarmee toch niet? Zo wordt er gedacht. Maar is het niet de grote vergissing van onze tijd dat men meent dat een god, wil hij reëel zijn, met onze werkelijkheid moet samenvallen?

Geen misverstand, Jezus wordt verworpen. Hij is de hoeksteen van de oprechte omgang met God. Maar precies dit is de steen van de *inhoud* van het geloof, die de tempelbouwers, zoals de Psalm al zegt, hebben afgekeurd.⁴ De essentie van religie is dus niet de uiterlijke vorm van de religie! Maar het blijft moeilijk dit te beseffen. Het gaat ook niet om een of ander middeleeuws Godsbewijs dat inmiddels onaanvaardbaar geworden is in onze (post)moderne 21e eeuw, waardoor de godsdienst zijn kracht zou hebben verloren. Waar het om gaat bij een authentiek verstaan van het Godswoord, is het ethisch appèl, het intense verlangen rechtvaardig met elkaar om te

gaan.⁵ Het is de vraag aan ons persoonlijk gericht naar ons dragen van verantwoordelijkheid voor onze naaste. Deze heeft een Goddelijke bron. Juist zo is deze vraag bestemd om ieder persoonlijk belang of gelijk in de wereld te overstemmen.

Natuurlijk kunnen wij trots zijn op onze inspanningen. Natuurlijk mogen wij onze carrière beschouwen als onze eigen verdienste. En toch kan het van grote levenswijsheid en van een passende bescheidenheid getuigen wanneer wij beseffen dat we ten diepste alles gekregen hebben. We hebben immers het leven gekregen, we hebben de kansen gekregen, we hebben de gezondheid gekregen, we hebben de tijd gekregen. Niets van dat alles hebben we ooit verdiend. Soms is het goed om van mensenrechten te spreken, met name wanneer het gaat om mensen die zoveel minder hebben ontvangen dan wij. Soms is het goed om te beseffen dat wij nergens recht op hebben als niet alle andere mensen op dat wat wij ontvingen evenveel recht hebben als wijzelf. Daar ergens kom ik de God van de profeten op het spoor. Dat is een Heer die vraagt om de oogst van ons leven in daden van gerechtigheid.

Joël spreekt niet over mensenrechten. Joël spreekt over het recht van God. Joël roept zijn volksgenoten op zich om te keren tot deze God. Joël gebruikt daarbij het belangrijke werkwoord Hebreeuwse werkwoord 'sjuv', wat niet alleen 'zich omkeren' of zo u wilt 'bekeren' betekent, maar ook 'terugkeren' en wat in tal van bijbelse situaties heeft geklonken.⁶ Zo hebben de grote profeten Israël telkens opnieuw opgeroepen rekening te houden met God en zijn recht en de mensen herinnerd aan de verantwoording waartoe de Schepper hen roept. In dit licht was Israël, was de schepping zelf de grote wijngaard die wij de wereld noemen. Zo heeft ook Jezus de stilte opgezocht en geleerd wat God van hem vroeg.⁷ Zo is hij Gods Zoon geweest, de mens die ook ons komt vragen om de oogst, dat is de opbrengst van ons leven voor het Koninkrijk van God.

De profeet Joël werkt samen met de priester! Hij reikt de priesters woorden aan voor het gebed in de tempel. Dat mag bijzonder heten, want een profeet is een vrije stem van een charismatisch bevlogen geïnspireerd mens. Een profeet is niet aan de tempel of de vormen van de liturgie of offerdienst gebonden. Maar hier, op dit moment, komt alles samen in één indrukwekkende verootmoediging van heel het volk. Werkelijk iedereen moet meedoen van de oudsten tot de kleine kinderen en de pasgetrouwen die anders altijd overal van vrijgesteld worden. Zo was een pasgetrouwde man van krijgsdienst vrijgesteld, maar bij deze dienst moet niet alleen hij, maar ook zijn vrouw aanwezig zijn. En samen horen ze?

Ach Heer, spaar uw volk, uw eigendom, geef het niet prijs aan spot en hoon van andere volken. Waarom

zouden zij mogen schimpen: 'En waar is nu hun God?'

Het motief dat Israël een beroep doet op Gods trouw en dat motiveert om de spotlust van de vreemde volken te voorkomen komen we ook al bij Mozes tegen.⁸ Het klinkt ons misschien vreemd in de oren, kennelijk geldt het als een zuiver argument. Je mag God houden aan zijn woord. Het is in de joodse vrijmoedigheid zelf toegestaan God er in het gebed op te wijzen dat hij voor gek zou staan als Israël te gronde ging. Joël kijkt als profeet niet op de beperktheid van de tempel neer. Maar hij doorbreekt wel de geïsoleerde waarde van de tempeldienst als louter ritueel, offers en gebeden.⁹ Hij brengt deze vormen zonder aarzeling en direct in contact met het ruwe, gewone leven van elke dag. Zo actualiseert hij de godsdienstige gebruiken. Het viel mij op dat de profeet de priesters van de tempel zegt zich op te stellen tussen het altaar en de voorhal, dus in de nabijheid van God, maar niet ver van het volk zodat zij de gebeden niet zouden kunnen verstaan. Ik weet het niet, maar misschien was dit ongebruikelijk. Waarom zou de profeet het anders zeggen? Het is in ieder geval niet zo dat het gebed wordt uitgesproken in het heilige, ver van de gewone mensen. Er staat niet bij welke kant de priesters op moeten kijken. Ik neem aan dat, als zij spreken tot God, zij naar het altaar zullen kijken, misschien liepen ze er omheen, of moesten ze er wel op klimmen om de offers te verrichten. Maar zij zullen zich toch ook wel hebben omgedraaid naar het volk? Wij weten dat niet. Wij hebben wel een van de meest indrukwekkende teksten uit Joël gehoord en je mag ervan uitgaan dat zijn tijdgenoten deze woorden heel goed hebben verstaan:

Daarom - spreekt de Heer -,
keer nu terug tot mij met heel je hart
en begin te vasten, te treuren en te
rouwen.
Niet je kleren moet je scheuren,
maar je hart. Keer terug tot de Heer jullie
God,
want hij is genadig en liefdevol,
geduldig en trouw, en tot vergeving
bereid.¹⁰

De hoofdgedachte dat werkelijke inkeer een aandacht voor God een zaak is van je hart, komen wij op vele plaatsen in de bijbel tegen.

De Heer heeft liever dat je eerlijk en
rechtvaardig handelt
dan dat je een offer brengt.

Zo lezen wij in Spreuken 21,3. En de grote Jesaja windt er al helemaal geen doekjes om:

Houd op met die zinloze offergaven.
Ik heb een afschuw van jullie wierook;
jullie feesten, nieuwemaan en sabbat,
ik duld ze niet naast al dat wangedrag.¹¹

In Micha 6,8 lezen we:

Er is jou, mens, gezegd wat goed is,
je weet wat de Heer van je wil:
niets anders dan recht te doen, trouw te
betrachten
en nederig de weg te gaan van je God.¹²

Een levend geloof kan, van tijd tot tijd, niet zonder een radicale actualisatie. Als wij met onze rug naar de toekomst geloven zullen we langzaam maar zeker in een museum veranderen. Tegelijkertijd is terugkeren, altijd ook iets weer opzoeken dat waardevol is geweest maar dat verloren dreigt te gaan. Zo is er naast vernieuwing, behoefte aan continuïteit, aan een gewortelde identiteit, om niet te worden meegesleurd met de waan van de dag waarvan ook wij zo snel onder de indruk kunnen raken.

In de eerste Petrusbrief wordt het motief van de stenen

weer opgepakt en toegepast op de kerk. Het worden levende stenen. Wij worden die levende stenen. Want zoals Jezus zelfbewust een messiaans plaatsbekleder is geworden in zijn zwaar beproefde gehoorzaamheid aan God, zo worden wij allen geroepen tot een eigentijdse messiaanse plaatsbekleding, een priesterschap van alle gelovigen in de tempel die de schepping is. Het is de profeet Joël die ons daartoe uitdaagt in deze tijd van Veertig Dagen. De verbondenheid met de ware wijnstok die Christus is zal ons niet alleen vruchten doen dragen voor Gods Koninkrijk, maar ons er ook zonder ophouden aan herinneren waar we de kracht vandaan kunnen halen om dit te doen.¹³

Amen.

Uitzending en zegen

Als u vanhier gaat, draag de zegen van de allerhoogste met u meen durf u rijk te voelen, ook al kan het leven weerbarstig zijn. Wij zijn rijk in Christus, gezegend met een God die te midden van kwetsbare mensen wil wonen in het huis dat zij samen zijn

De genade van Jezus Christus en de liefde van God, de gemeenschap van de heilige Geest is met jullie allemaal.

Noten

¹Cf. Joël 2,1. Fohrer, G., *Die Propheten des Alten Testaments*, 6, *Die Propheten seit dem 4. Jahrhundert*, Gütersloh 1976, 31-32.

²Heschel, A.J., *De sabbat. Vernieuwing vanuit de traditie*, Amsterdam 2007.

³Cf. Thielicke, H., *Het geheim van het koninkrijk. Gelijkenissen van Jezus*, vert. R. Bakker, Wageningen z.j., 145.

⁴Lucas 20,17; een citaat uit Psalm 118, 22.

⁵Cf. Levinas, E., *Anders dan zijn of het wezen voorbij*, vert. A. Kalshoven, Baarn 1991. Cf. Tolstoj, L. *Het koninkrijk Gods is in u*, 1893. Zie: Waegemans, E., *Geschiedenis van de Russische literatuur, 1700-2000*, Antwerpen 2003, 168-184.

⁶Gesenius, W., *Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, Berlin/Göttingen 1962, 810-812.

⁷In Lucas 4,1 en 4,14 wordt het Griekse woord 'hupstrepsen' (dat correspondeert met het Hebreeuwse 'sjuv' cf. het Grieks van de LXX-vertaling van Joël 2, 12-13) gebruikt voor zich wenden of terugkeren. In Matteüs wordt veel griikt gemaakt van 'anachoreoo', d.w.z. (uit)wijken, zich afwenden van de wereld, om zich juist op die manier te kunnen wenden tot God, cf. Mt.2,12; 2,13 en 2,22.

⁸Cf. Numeri 14,16. Zie ook bijv. Psalm 79, 10.

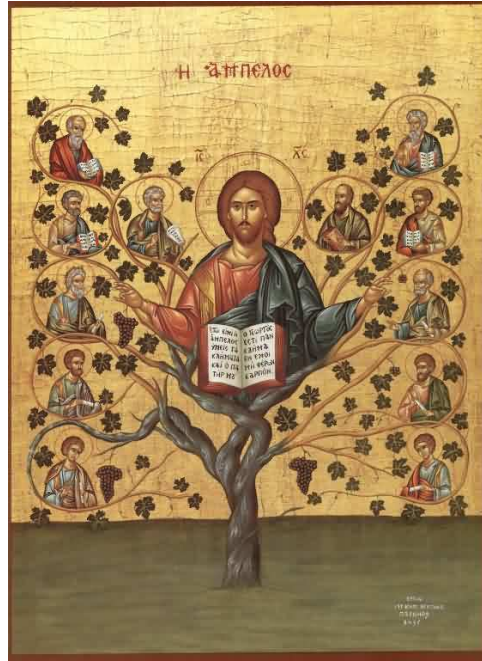
⁹D.w.z. rituelen die 'ex opera operato', door ze eenvoudigweg mechanisch uit te voeren geldig zouden kunnen zijn. Cf. Th. Hiebert, 'Joel, Book of' in: Freedman, D.N. (ed.), *The Anchor Bible Dictionary*, III, H-J, New York/London, 1992, 873-880, i.z. 875: 'The culmination of Joel's appeals to society is found in a call to repentance (2:12-17). The call reflects both prophetic and priestly perspectives. In the prophetic tradition this call emphasizes that true repentance is an inner reorientation and commitment: 'Rend your hearts, not your garments?(2:13). At the same time, Joel insists that regular cultic rituals be observed, and he calls the priests to gather the entire community for a public ceremony in order to grieve for its sins and appeal for God's compassion and assistance.'

¹⁰Joël 2, 12-13

¹¹Jesaja 1,13

¹²Cf. Micha 6, 1-8

¹³Johannes 15, 1-16

Figuur 1: Jezus de ware wijnstok

Figuur 2: Wijnstok